

TAFANERIES

Valencianes

Francesc J. Hernández
DEPARTAMENT DE SOCIOLOGIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

«...Y un trono, que si el votaren / -bo siga el rei ó no hu siga- / ú per ú, vacha á saber / si en Madrid existiera». Així de republicà s'expressava el protagonista, el tio Formiguetes, de l'obra «El Messies en Patraix», un sàinet sobre les eleccions, una sarsuela en un acte, amb lletra originalment en valencià de l'escriptor **Rafael Maria Liern i Cerach** (1832-1897) i música del mestre **Rigoberto Cortina Gallego** (1840-1920), que fou estrenada el 1872.

Cal explicar el context polític per entendre el sentit d'aquesta obra. L'abril del 1871 s'havien realitzat les primeres eleccions generals després de la restauració de la monarquia amb **Amadeu de Savoia**. Hivà vèncer una coalició de partits encapçalada per **Francisco Serrano** (Unió Liberal), però les disputes internes de la coalició provocaren una ràpida successió de presidents del gabinet: al juliol, **Ruiz Zorrilla** (Partit Progressista); a l'octubre, **José Malcampo**; i al desembre, **Sagasta** (aleshores també unionista). Algun comentarista digué que la Unió era radical quan estava en l'oposició i reaccionària quan governava. Era clar que la crisi portaria de nou a les urnes. I així, Sagasta convocà noves eleccions, que se celebraren a principi d'abril del 72. D'això tracta l'obra de Liern i Cortina, de com les reivindicacions populars, representades pel seny i la crítica d'un llaurador de Patraix, són arrellegades per les promeses dels polítics, però després aquests panxacontents se n'obliden.

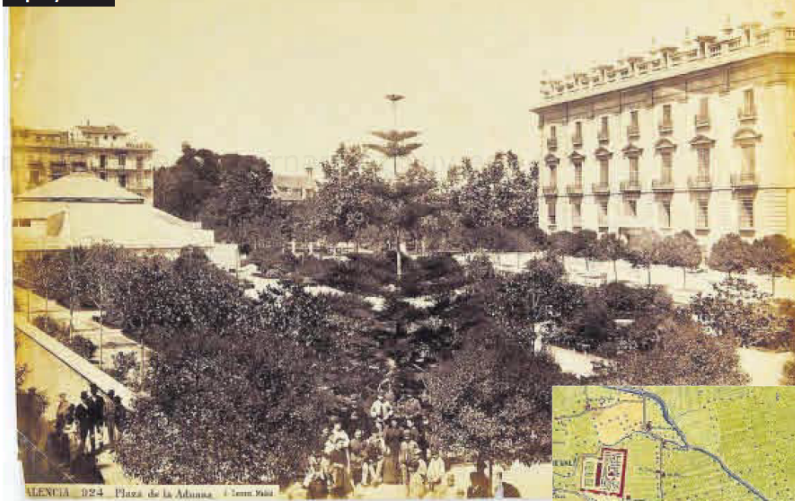
L'estrena a València

«El Messies en Patraix» fou estrenada al Circ Espanyol de València, un gran auditori que es trobava a l'actual Parterre (aleshores, plaça de l'Aduana o del Príncep Alfons i ara d'Alfons el Magnànim), el dissabte 2 de febrer del 1872. L'obra, naturalment, guanyà el favor del públic. El personatge del tio Formiguetes s'acarava amb aquell que havia sigut nomenat governador de Sevilla i li etzibava una llarga crítica que finalitzava: «¿[...] sinse dar de libertad / ni pá barato una lliura... / ¿no té vergoña de ser / gobernaor de provinsia?»

Allò fou massa per al governador de València, **Federico Villalba** (de vegades escrit: Villalba), que precisament el president Sagasta havia nomenat un mes abans i es veuria reflectit en l'etzibada del personatge del tio Formiguetes. Villalba era un periodista i escriptor, reconvertit en governador, càrrec que ocupà en diverses províncies.

El nou governador reaccionà frontalment de manera poc adient a la constitució de l'època, que ga-

Plaça de l'Aduana, actual Parterre, on estava el Circ Espanyol. F.J.H.

Censura. El governador de València confiscà el llibret de «El Messies en Patraix», obra de Rafael Maria Liern, en febrer de 1872. El republicanisme del seu personatge principal enprenyava al Govern del moment.

El Messies en Patraix

► L'obra escrita per Rafael Maria Liern fou estrenada en 1872 a València però en febrer fou confiscada i prohibida pel delegat del Govern de l'època

Versió en castellà de «La Venida del Mesias»

Versió original de «El Mesies en Patraix»

L'autor Rafael Maria Liern

«La sombra de Carracual», de Llobart i Cebrián

rantia la llibertat d'expressió («todos los españoles tienen derecho a emitir sus ideas y opiniones, ya de palabra, ya por escrito»). Així, Villalba ordenà a l'inspector i cap de la policia, **Ramon Juaneda**, que es presentara al Circ Espanyol i confiscara el llibret de l'obra. Sense llibret, la funció hagué de cancel·lar-se. Després, denuncià l'obra. La premsa va escriure: «Por el Sr. Gobernador de la provincia ha sido entregada á los tribunales la comedia valenciana del Sr. Lier [sic], El Mesies de [sic] Patraix, para que instruyan la correspondiente sumaria y procedan conforme haya lugar.» La reacció de Villalba resultà sorprenent també perquè el mateix periodista i polític havia redactat, anys

enrere, una comedia en tres actes, anomenada «Secretos del alma», que havia sigut refusada per la censura l'any 1864. Aleshores, Villalba li remeté una carta al ministeri de la Governació per demanar-ne una reconsideració del dictamen. Tal vegada també Villalba era radical en l'oposició i reaccionari en el govern. Poc després de la censura del sai-

El cap de la policia Ramon Juaneda es presentà al Circ Espanyol i s'en dugué el llibret. La funció es va suspendre

net, els periòdics arrellegaren els rumors que el governador volia dissoldre l'Ajuntament de València o que demanava que els alcaldes li informaren de qui havia votat en contra de les seues idees. També la premsa denuncià que el governador Villalba afavoria els alcaldes afins a Sagasta i conspirava perquè en les eleccions d'abril del 72 alguns candidats «cuneros» i «unionistes» aconseguiren escons en diverses circumscripcions valencianes.

Per altra banda, l'eficàcia de l'inspector de policia **Juaneda** en aquest i altres assumptes fou recompensada poc després amb la promoció com a inspector a Madrid i la responsabilitat sobre el districte de La Latina.

També l'obra de Liern i Cortina, «El Messies en Patraix», poc després de la censura, viatjà a la capital, amb més fortuna que a València. El diumenge 3 de març del 1872, el sàinet es representà al Teatro del Recreo, amb un nou títol «La venida del Mesías». Potser pensaren que Patraix era un topònim desconegut a la capital per mantindre'l al títol, encara que era ben descrit al principi de l'obra: «Sitio pintoresco en los alrededores de Valencia». Els personatges principals del sàinet (Vicenta, Donya Pascuala i el tio Picores, que és com anomenaren al tio Formiguetes), segons Liern, havien de parlar «con acento valenciano muy pronunciado» a les representacions madrilenyes. Així fa-

ria el polifacètic **José Banovio (o Banobio)**, que interpretà el tio Picores, una persona de geni curt, malgrat que especialitzat en «primer còmic». El teatre es trobava al principi del carrer Flor Baja. Anys després fou enderrocat per ampliar la Gran Via.

A partir del 10 d'abril del 1872, l'obra fou representada en el Teatro Café de Capellanes, on es mantingué en cartell fins a l'agost. En aquell mateix any, l'obra fou publicada per la Imprenta de **José Rodríguez**, del carrer Calvario de Madrid, en la col·lecció «El teatro contemporáneo» de **José María Moles**, el qual també l'edità a València, a la impremta de **Juan Guix**. Fins tot se'n va fer una segona edició. Com a curiositat, Liern n'afegí un segon final, per ser representat quan passaren les eleccions.

Quan es representà «El Messies en Patraix», el poeta Liern ja havia escrit més de trenta sàinets i peces dramàtiques, tant en castellà com en valencià, algunes musicades pels mestres **Joaquín Miró** o **F. A. Barbieri** (vegeu la Tàfania anterior). També **Rigoberto Cortina** havia fet moltes composicions. Col·laborà amb escriptors com ara **Francisco de Alfonso**, **Joaquín Balañer**, **Rafael Bolmar**, **José Campos** i **Constantí Llobart**. Encara que també estigué lligat a Onda i Silla, morí a València, on està soterrat.

Estaria bé que en les properes festes populars del barri de Patraix es representara l'obra censurada i que, fins i tot, hi participara la «governadora» actual, **Pilar Bernabé**, que precisament té vincles amb el districte homònim.